

smo po svojem bistvu sicer romantičen, vendar primerno in uravnoteženo romantičen narod, obdobje svojega solznodolinstva smo pa preživeli že v času Josipa Stritarja, Josipa Cimpermana in Pavline Pajkove. Od tod nam je ostala ravnodušnost, če že ne kar posmehljivost za vse takšne stvari. To je morda tudi opravičilo, da smemo o psevdorevolucionarnih, kvazikomercialnih in psevdoverskih naporih, ki pretresajo današnjo slovensko srenjo, razpravljati s primerno veselostjo.

J. K.

ANTILEGENDA O PREŠERNU?

Zdaj smo torej iskalki formule Prešernovega življenja zvedeli, kje so vrata Sezama: še najbolj v skladu z razpoložljivimi dejstvi ni ne naša romantična ne naša antiromantična legenda o njem, pač pa, kot nakazuje J. K. v svoji glosi *Legenda o Prešernu* (Sodobnost, 1971, št. 10), iz psihoanalize izhajajoča domneva, češ da si je Prešeren »podzavestno že vnaprej želel onemogočiti« poroko z Julijo, »da bi tem zanesljiveje doživel tragedijo neizpolnjenega upanja, ali romantično povedano, nesrečne ljubezni«. Z drugo besedo, Prešeren najbrž ni iskal v življenju sreče, temveč nesrečo (»si je pravzaprav z vsem svojim zavestnim in podzavestnim početjem onemogočal socialni vzpon« ipd.), v skladu z zakoni tiste značilne duševne strukture, ki jo poljudna psihoanaliza rada imenuje mazohistično (pri čemer seveda ne gre za človekov seksualni okus, temveč za njegov odnos do sveta).

Ali pa je to res že tudi zametek drugačne, manj legendarne resnice o Prešernu? J. K. sam ne verjame, da bi bila njegova domneva konkretno kaj bolj dokazljiva od drugih; s tem pa se seveda odpre vprašanje, kako da se mu zdi kljub temu verjetnejša od njih. Posebej moramo opozoriti, da je iskanje sreče na splošno prav gotovo bistveno

bolj pogosta, večinska, iskanje nesreče pa bistveno redkejša, manjšinska usmeritev ljudi. (V manj skrupuloznem jeziku običajne normative psihoanalize bi prvo imenovali normalno, zdravo, naravno — tako tudi Aleš Lokar v zvezi s Prešernom — drugo pa nenormalno, nenaravno, nezdravo, deviantno, pervertirano ipd.) Vendar naj bi bila v Prešernovem primeru ob enaki nedokazljivosti ene in druge manj pogosta usmeritev bolj verjetna in narobe. Z drugo besedo: o Prešernu moramo po mnenju J. K. a priori domnevati, da je pripadal tistemu manjšinskemu konstitutivnemu tipu, ki smo ga imenovali mazohističnega — tega pa si seveda ni mogoče razlagati drugače kakor tako, da ga moramo opazovati v okviru neke posebne skupine ali kategorije ljudi, pri kateri ta tip, v nasprotju s splošnim povprečjem, ni manjšinski, temveč večinski in prevladujoč, torej ceteris paribus verjetnejši.

Je Prešeren res pripadal kakšni posebni skupini ljudi, in če, kateri? Dokler se — sprejemajoč izhodišče, ki ga predlaga J. K. — držimo dejstev, je lahko odgovor en sam: Prešeren se je očitno in nedvomno razlikoval od drugih zemljanov le po tem, da je bil poet, in človeška skupina, v kateri mazohizem prav posebno hudo razsaja, so potemtakem po mnenju J. K. *pesniki*.

To pa za Slovence že ni več tako pretresljivo novo. Močno podobne teze je razglašal že eden naših prvih klasikov, ki je pred natančno 105 leti v zelo znanem tekstu zapisal o pesniku-mazohistu in njegovi težnji, »da bi tem zanesljiveje doživel tragedijo neizpolnjenega upanja, ali romantično povedano, nesrečne ljubezni«, med drugim tudi tole: »Kakor čebela izsreblja cvetici med, srce on strup in otožnost iz slednje stvari in prikazni... Tak pesnik je pravi mučenik človeškega rodu... Kdo bi verjel pesniku, če nam trdi, da nima druge želje, drugega hrepenenja na svetu, kakor da bi mu v last prišla

ženska, kateri ni mar njegove goreče ljubezni... Ta ljubezen je — da se predolgo ne zamudimo pri tej reči — le poetiška fikcija; to hrepenenje po izvoljeni devici je simbol hrepenenja po nedosežnem idealu!... Taka v pravem pomenu poetična ljubezen pesnikova mora torej biti nesrečna, in otročje je vprašanje, kaj bi bilo, ko bi uslišana bila Prešernova ljubezen.«

Skratka: dokler J. K. ne dokaže, bodisi da je večina ljudi mazohistov (kar se mi zdi zelo dvomljivo) bodisi, da je bil mazohist Prešeren kot posameznik in samo on (kar je po njegovi lastni izjavi nemogoče dokazati), tako dolgo ga bomo nehotе prisiljeni imeti na sumu, da poskuša privleči iz ropotarnice Stritarjevo ultraromantično legendo o pesnikih, jo nekoliko skrajšati in drapirati z ustrezno modernejšim antropološkim aparatom ter jo prodati Slovencem kot začetek »antilegende« o Prešernovem življenju.

Naj mi bo ob tem dovoljena dobronamerna splošnejša pripomba. Odkrito priznam, da spadam med velike občudovalce neposnemljivega, nadvse subtilno mokantnega sloga, ki ga je razvil J. K., in da tako rekoč proti svoji volji uživam v njem, tudi kadar postanem sam njegova žrtev. Ta slog se mi zdi prav gotovo eden od vrhunskih dosežkov esejistične slovenščine. Vendar je lahko tudi zelo dvorezen meč. Imanentna mu je namreč aspiracija na suverenost nad svetom; takšno aspiracijo pa mora konkretna vsebina spisov v tem slogu nenehno potrjevati in upravičevati, sicer se človek z njim kar mimogrede »noter položi«. Skratka, tak stil pomeni najbrž precejšnje profesionalno tveganje.

Sicer pa se nam godi podobno skoraj vsem pišočim, saj skoraj vsi kažejo, v vrsticah ali med njimi, podobne aspiracije, in če opominjam J. K., opominjam pravzaprav samega sebe.

M. Kr.

JOŽE JAVORŠEK V ROMUNIJI

Jože Javoršek je v svojem Romunskem dnevniku (Delo, sobotna priloga za 6. novembra 1971) — ki bi ga pa podpisani J. K. vseeno rajši imenoval kar Slovenski dnevnik, saj govori čisto malo o Romunih, kar naprej pa samo o Slovencih — Jože Javoršek torej je v omenjenem slovensko-romunskem ali romunsko-slovenskem potopisu zapisal med drugim stavek: »Kot član Dramaturškega kolegija Drame SNG sem dal pobudo za ustanovitev Slovenskega eksperimentalnega centra pri Drami SNG, a vodila naj bi ga slovenska sekcija Zveze gledaliških kritikov in teatrologov.« Nato pa nekaj odstavkov naprej še stavek, ki je s prejšnjim v bolj ali manj oddaljeni logični zvezi: »Celo veliki delilce pameti J. K. je v članku ‚Bojkot režiserjev‘, ki je bil objavljen v eni zadnjih števil Sodobnosti, zapisal, da je ideja o slovenskem eksperimentalnem centru zastarela in nezadostna.«

Tako torej. Jože Javoršek je užaljen, ker je J. K. v članku, ki seveda sploh ni bil članek, ampak zelo preprosta glosa, izrekel mnenje, da je ideja o slovenskem eksperimentalnem centru, za katerega je — kot smo zmogli citirati — dal pobudo Jože Javoršek, zastarela in nezadostna. Toda prav v imenu prizadetega J. K.-a moram užaljenost Jožeta Javorška postaviti na laž; ideja, ki naj bi bila po mnenju J. K.-a zastarela in nezadostna, sploh ni ideja Jožeta Javorška, ampak čisto preprosto ideja samega J. K.-a. O tem je bilo v glosi Bojkot režiserjev rečeno tole: »Prav zato se zdi ideja o slovenskem gledališkem eksperimentalnem centru, kjer bi se zbirale avantgardne skupine pod varstvom kake posebne ustanove — ideja, ki jo je bilo mogoče še pred časom s precejšnjo upravičenostjo zagovarjati — že zastarela in nezadostna.« In kdo je »pred časom upravičeno zagovarjal« to idejo? Morda Jože Javoršek? Nikakor ne, pač pa J. K. v svojem pri-